

**Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Природничо-географічний факультет**

МАТЕРІАЛИ
II Всеукраїнської студентської наукової конференції
„СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДНИЧИХ НАУК”



Ніжин, 25-26 квітня 2007 р.

Ніжин - 2007

ВПШВ ЕКОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ НА СТАН ПОПУЛЯЦІЙ БАБКИ *COENAGRION ARMATUM* (INSECTA: ODONATA: COENAGRIONEAE) В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ

Криловська С.А.

Студентка III курсу

Національний аграрний університет, м. Київ

Coenagrion armatum (Charpentier, 1840) - Стрілка озброєна - Трансєвразійський вид, поширений в Північній та Середній Європі, Закавказзі, Сибіру та в Середній Азії (Спурис, 1988; Бельшев, Харитонов, 1981). Зовнішня будова імаго, що дозволяє відрізнити особин даного виду від інших видів *Coenagrion* показана на рис. 1.

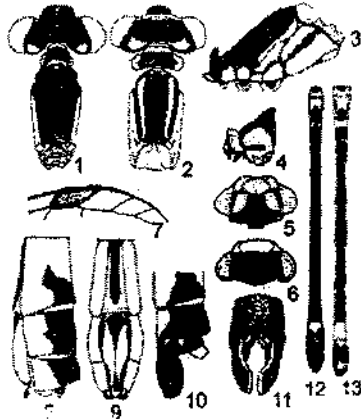


Рис. 1. Морфологія імаго *Coenagrion armatum*:

1-голова та груди самця зверху; 2-голова та груди самиці зверху; 3-груди самця зліва; 4-груди самиці зліва; 5-груди самиці зверху; 6-груди самця зверху; 7-птеростигма переднього крила самиці; 8-IX та X сегменти черевця самиці зліва; 9-IX та X сегменти черевця самиці знизу; 10-анальні придатки самця зліва; 11-анальні придатки самця зверху; 12-черевце самиці зверху; 13-черевце самця зверху

Екологічні особливості виду

C. armatum мешкає в лісових водоймах та водоймах трав'яних асоціацій, глинистих ямах, в певних частинах озер, невеликих ділянках торф'яних боліт - в місцях зі стабільним рівнем води. Лише у виняткових випадках вид з'являється у

тимчасових басейнах, що швидко висихають і унеможливають завершення розвитку особин. (Walther, 2001). На Камчатці були зареєстровані ювенільні імаго виду біля термальних джерел (Харитонов, 1989).

Зустрічність *S. armatum* в значній мірі залежить від клімату. Вид має досить чисельні популяції лише на територіях з помірно-континентальним кліматом. У м'якому атлантичному кліматі цей вид знаходить підходящі умови лише на торф'яних болотах, що характеризуються специфічним прохолодним мікрокліматом (Buczyński, 2000). Серед прибережної та водної рослинності біотопів, що населяє даний вид, поширеними є такі рослини як осоки (*Carex*), хвощ річковий *Equisetum fluviatile* L. або подібні до них напівводні рослини неглибоких мезотрофних місць водойм (Dijkstra, 2006). Самці літають низько над водою серед невисоких рослин (хвощів, осок), самиці малорухливі, літають з небажанням, ховаються від спостерігача за стеблами рослин (Спурис, 1956).

Період льоту імаго: на півдні Європи період льоту короткий і ранній, пік спостерігається у травні; в північних регіонах — у серпні (Dijkstra, 2006). В Україні імаго були виявлені лише в травні (Горб та ін, 2000; Khrokalo, Sheshurak, 2005).

Харчовий раціон личинок *S. armatum* складають в основному личинки хірономід, як це було доведено в лабораторних умовах, де наядам пропонували поруч з дрібним мотилем гіллястосухих ракоподібних (Садьфин, 1977).

Поширення в Європі

Вид зустрічається на півночі та сході Європи, в основному локально, і у порівнянні із старими даними досить скоротив свій ареал. Стан поширення виду в Європі показано на рис. 2.

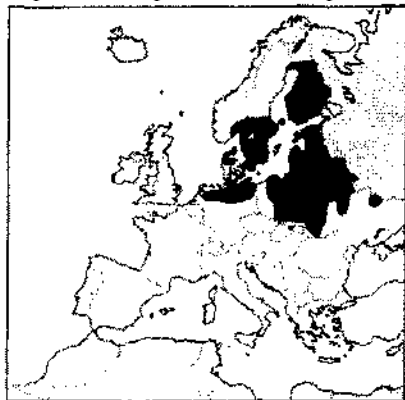


Рис. 2. Карта поширення виду в Європі згідно Field guide to the dragonflies of Britain and Europe (Dijkstra, 2006):

Темно-сірий колір - основний ареал існування

Чорний - область, де вид рідко зустрічається та відмічений як зникаючий.
+ - ізольовані зникаючі популяції.

Світло-сірий - територія, де знахідки виду є очікуваними

Знахідки на території України.

Опрацювавши літературні дані знахідок Ю. Дзедзелевича, Р. Павлюка, Н. Матушкіної та Л. Хрокало, була створена карта поширення *S. armatum* в Україні (рис. 2). Цифрами позначено місця знахідок, розшифровки яких наведені в тексті.

Волинська обл. Горохівський р-н.:

1 - с. Холонів, рибгосп, ставки, 28.05.70, 17с?, 28\$ (Павлюк, 1990)

2 - с. Журавники, р. Липа, болото, 27.05.81: 12с?, 16 \$ (Павлюк, 1990)

3 - м. Берестечко, болото, 27.05.81, 12 S, 3 \$; 30.05.82, 3с?; (Павлюк, 1990)

Львівська обл.:

4 - Сокапський р-н.: с. Поториця, болото, 16 травня (Dziedzielewicz, 1891; 1919)

5 - Бродовський р-н.: с. Пеняки, ставок на р. Серет, середина травня (Dziedzielewicz, 1891; 1919)

6 - Перемишлянський р-н.: с. Кореличі (зараз стави с. Дусанів), середина травня (Dziedzielewicz, 1891; 1919)

7 - Перемишлянський р-н.: м. Перемишляни, Львівська обл., (р. Гнила Липа, лісиста місцевість, Гологори). середина травня (Dziedzielewicz, 1891; 1919)

8 - околиці Львова (Павлюк, 1989)



Рис. 3 Пункти знахідок *S. armatum* в Україні

Івано-Франківська обл.:

9 - м. Івано-Франківськ, долини річок Надворнянська Бистриця та Солотвинська Бистриця, болото, 02.05.67, 1с? (Павлюк, 1990)

Київська обл.:

10 - м. Київ, 1с? - примірник з колекції студентів Політехнічного Інституту, зібраний в околицях Києва, етикетка без дати (Аргоболевський, 1927);

знахідка виду на Трухановому острові (Титар, 2003)

11 - Вишгородський р-н.: с. Осіщина, зарослий старик р. Десна 11, 17. 05. 1997, 3 ?; 26.04.2000, 1 3, 08.05.2000, 2 в, і \$ (Matushkina, 2006; Матушкіна, неопубл. дані)

Сумська обл.:

12 - Сумський р-н.: с. Вакалівщина, галявина 17.05.1996, 1 8 (Хрокало, 2003)

Висновки

Як видно, стійкі та щільні популяції даного виду в Україні зареєстровані лише на півдні Волинської області близько 30 років тому. Реірес виду *S. armatum* загалом по Європі можна пов'язати з глобальними кліматичними змінами, результатами яких стали часті засухи, які спричиняють деградацію поверхневих водойм та водотоків і знижують рівень ґрунтових вод. Єдиний ефективний спосіб збереження *S. armatum* як виду - збереження та охорона вже відомих і потенційних його місцезнаходжень.